

„ТЕЛЕСКОП, ПЪТ И ДВЕ СИАМСКИ

КОТКИ“ от ВЕРА ГАНЧЕВА, С., изд.

„Народна младеж“ 1984, 375 с.

„Странностите“ на тази книга започват още от заглавието, което подвежда неосведоменния читател, подготвяйки го за екзотични и тайнствени пътешествия. Всъщност „подвежда“ едва ли е точната дума, защото заедно с авторката ни предстои да измением стотици хиляди километри — да летим над Скалистите планини, да видим от прозорчето на автомобилна невероятния „дом на покойника“ край Грийнвил, да проникнем в „търбуха“ на Харлем, да ни огрее гигантското слънце, нарисувано върху една от стените на Стокхолмското метро, да посрещнем заедно с шведските момичета 13 декември — празника на светлината, да се насладим на изпълнените до прозрачност от фиордите контури на Исландия. Очакват ни и невероятни срещи — в барчето на мотела „Сребърната шпора“ в Додж Сити, Канзас, ще поговорим със супермена, шофьора на камион Джим Кенън, ще поспорим за „душеения стриптиз“ с гостите в дома на д-р Каролин Портър, преподавателка по литература в университета в Бъркли, ще чуем интересни съждения на Пазолини и Тати, на Куросава и Валраф, на Лундквист и Вонегът, на „майка“ на Пипи, Карлсон, Емил — Астрид Линдгрен, няма да пропуснем и наистина тайнствените „близки срещи от третия тип“. . . Не са ли прекалено далечни тези разстояния, не са ли обезнадеждаващо разнородни събеседниците ни, не е ли „магическа“ за обикновеното човешко съзнание тази тъй пъстра реалност?

В краткия си предговор Вера Ганчева обаче ни обещава „разстояния, преодолявани чрез познание“, „опит, скорост, комуникация, неотклонност“, „осезаемо конкретна реалност“ и голямата стойност на книгата е именно в изпълнеността на тези (не по силите на всеки пътешественик) обещаания. Символ на първото от тях е телескопът, на второто — пътят, намерен или пропразен, а на третото — сиамските котки, които излъчват „изящество и устойчивост, динамизъм и интуиция“ (тъй че няма да бъде необходимо, както се заканваше с „габровско“ чувство за хумор един критик, да ги подърпваме за опашките).

Трудно е да се различат и изследват сами за себе си трите елемента от заглавието, за-

щото в книгата те са диалектически преплетени, взаимозависими и подчинени на търсения от авторката синтез. И всяко тяхно изваждане от контекста води до спекулация с идейната и художествената монолитност на текста. Ние си позволихме да споменем някои от притегателните точки по пътя, някои от срещите, но веднага бързаем да предупредим, че подобна „операция“ накръпява авторското послание, защото Вера Ганчева е писала не за да ни подразни с благосклонността на Хермес (покровителя на пътешествениците) към нея, а за да ни приобщи към точно доловения духовен ритъм на нашето време, да открие ценностния фокус (или изместванията от него), „в който би трябвало да се пресичат интересите на обществото с тези на отделните му членове“ (с. 260).

Исходните позиции при изследването си авторката формулира така: „Кой кому какво казва и как, с каква цел и ефект?“ — отговорът на този въпрос би послужил за дефиниция, красноречива и твърде точна, на цяла цивилизация, схващана не толкова като даден социално-исторически етап, колкото като тип общество и тип култура, характеризиращи се посредством своите отношения и взаимодействия. Така хармонизацията на ценностите се откроява като основен елемент в аксиологичната структура на социалистическата цивилизация и евентуалната представа, че масмедияте изпълняват подобна роля навсякъде по света без оглед на обществено-политическите и идеологическите „своеобразия“, е илюзорна не само оптически: културното равенство не е възможно там, където няма социално, и ф а н т о м и з и р а н е т о (разр. В. Г.) на реалността не е тълкувано с одухотворяването на битието. . . “ (с. 259). Отношенията и взаимодействията, характеризирани далена култура (или дори обществена формация), обикновено остават незабележими за разсеянния пътешественик, който се наслаждава на очакваните провисения на врата му „Кодак“ пейзажи. Вера Ганчева тръгва към света с по-други намерения и с качествено различна подготовка. В повтарящите се натрапчиво симптоми на „благополучието“ неочаквано ще прозвучи фалшива струна, във взаимозключващите се комуникационни системи ще се намери свързващата нишка, зад сетивната реалност на внушителния образ ще се разкрие неговата

предистория. Онова, което четем в „Теле-скоп, път и две сизамски котки“, е красив резултат от един дълъг процес на себепознание, на приближаване към значителното, на филтрация и симбиоза. Началото навярно е в натрупването на почти невероятни за нашето време (във всеки случай невероятни за тесните специалисти) познания върху световното литературно-историческо развитие, върху народопсихологията, върху общото и особено в културната еволюция. Такива познания се придобиват не само със способности на полиглот, но — и преди всичко — с установяването на мирогледен стабилитет, който осмисля отправната точка за всички опити, наблюдения, сравнения. Теоретическа база за Вера Ганчева е марксистическата философия и това предопределя активната ѝ позиция към духовните проблеми, които спират вниманието ѝ. При това авторката никога не остава до описанието на частното, тя винаги се стреми да включи отделния факт в определящата го система и да изведе „митологемния“ му смисъл от взаимодействието между формиращите го и възпрепятстващите (или съдействащите) за развитието му условия. Такъв подход към явленията на съвременността изисква свръхинтезивност на асоциативните връзки, тънък усет за историзъм, интуитивно (преди да имах време за осмисляне) отграничаване на случайното от закономерното, а също и нещо много важно, което не е отредено всекиму — чувствително, улавящо безпогрешно разликата между сантименталността и човечността сърце. „Познанието като действие и чувство“ — ще каже Вера Ганчева и няма да забрави да допълни: „а следователно и като позиция“.

От всеки ред на книгата ни посреща хармонията между интелект и чувство, която действително не можем да не възприемем като активна позиция на изследовател комунист, който пише с твърдото убеждение, че този свят може и трябва да се промени, че натрупаното интелектуално богатство не трябва да ни води към „консумативен афект“, че „пасивната последователност“ при популяризирането на ценностите в капиталистически свят трябва да се трансформира в активен процес, „немислим без инициативния отклик на масите“. И оттук следва логичният извод, че демократична е културата, предразполагаща ги към духовна продуктивност и взаимно общуване, към диалог на равни начала, чиято резултатност е привилегия и достойнство на социалистическото общество“ (с. 261). Именно като посланик на тази демократична култура тръгва Вера Ганчева към чуждите земи, където открива ужасяващите рецидиви от неравенството в диалога, от изгубилите способност за общуване сетива, от натрупването на „писма, които нямат съдържателност на послания“.

Но не за тези безадресни писма разказва тя в книгата си, а за онези, които се борят срещу замърсяването на „хомосферата“ (колко

смислен е този неологизъм на акад. Д. С. Лихачов!). Сред „скарабите от пластмаса“, сред „каубоите на технокронната ера“, сред индивидите, надянали „шагреновата кожа на надеждата“, не са малко и онези „чудеса“ на духовната съпротива, които изведжат мислите ни извън „траекторията на безнадеждността“ — Вера Ганчева ги открива в книгите, озаряли престоя ѝ в „чакалнята на смъртта“, открива ги у съвременните творци, „за които огънят е по-скъп от блясъка и чиято съдба е дарена с класическите два профила — остро изсечения на непреклонната гордост и меко очеретания на обичта“ (с. 240).

Разбира се, недостатъчно е само да се констатира замърсяването: по-важно е да се изследват нанесените от него поражения, да се опишат и класифицират метастазите. Клиничното описание на болестите на съвременната цивилизация е основна тема за мнозина западни интелектуалци, самите те неизлечимо заразени. Вера Ганчева не се бои да проникне в епицентъра на заразата, да се срещне очи в очи с болните, да изследва латентния стадий и да покаже страшната картина на пораженията. Тя постига правдиво изображение на изоглосите на митотворчеството в капиталистически свят, „установявано и поддържано от масовата култура, която ги транспонира в сфери на човешкото съзнание — обезжизнени дотам, че реагират само на трусове, не и на импулси“ (с. 282). От горните редове можем да извлечем и най-обща схема за движението на авторския замисъл — впечатленията от пътуванията, обогатени от духовния опит на пътешественичката, идват до читателя изборно — доколкото са необходими и значими за осмислянето на митотворческите механизми. Припомнената уж случайно история веднага намира мястото си в системата на „митологемите“, обогатена от необходимите исторически и културоложки асоциации, за да бъде включена в някоя от важните сфери на човешкото съзнание, да се изследва нейното въздействие в духовния климат. Така непреодолимите на пръв поглед разстояния между „Музея на Гети“ и романите на Джоун Дидий, между „дома на покойника“ край Грийвил и „Ангелите на отчаянието“ на Джек Керуак, между „Златното магаре“ на Апулей и „Пустиня“ на Ж.-М. Г. Льо Клезио се стопяват, преодолен от действеното познание, а „опитът, скоростта, комуникацията и неотклонността се оказват пряко подчинени на идейната ориентация (те присъствуват при осмислянето на всяко идеологическо явление и най-малкото свидетелство за нарушаване на връзката помежду им е симптом за метастазния натрупвания). Основно достойнство на книгата е, че Вера Ганчева поставя целия си интелектуален и хуманитарен опит в защита на „свърхзадачата“ на нашето време — активното демократично преобразяване на света. Тя вижда смисъла на своите идейни построения само доколкото ги открива от-

разни в „осезаемата конкретна реалност“. Дали ще изследва феминистките движения или деградацията на мисълта и словото в писанията на „новите философи“ във Франция, дали ще проникне в тайната на творческите търсения на Натали Сарот, или ще ни поведе из „градината с черни и червени агонии“ на Силвия Плат, авторката не забравя, че пише за горчивия или оптимистичен опит на човека, че не упованието в психоанализата или в НЛО ще ни спасят, че тук ашият а цивилизация не може да бъде спасена отвън, ако се окаже неспособна да надвие своите кризи. Аз мисля, че „Телескоп, път и две снамски котки“ е най-вече книга за осмислената надежда да оцелеем, надежда, която крепне от богатството на натрупаното хуманитарно наследство, от жизнеността и историческия оптимизъм на социалистическата цивилизация.

Георги Цанков

„ОРАТОРИ НА НЕМСКАТА РЕФОРМАЦИЯ. МАРТИН ЛУТЕР, ТОМАС МЮНЦЕР“

Съставителство и уводна статия Богдан Мирчев, превели от старонемски Вили Брюкнер и Борис Парашкезов, изд. „Наука и изкуство“, София, 1984, 350 с.

Сигурно е случайност, но точно преди 110 години за пръв път в България се появява откъс от съчинения на Лутер, предназначен за по-широка общественост. Това е „Писмо до всички господари у Германия“, третиращо проблеми за нуждата от училища, библиотеки и книжарници¹. Преводачът не е известен, но е очевидно, че необходимостта от чужд опит е накарала издателя да се насочи към един от изворите на образованието и педагогическата мисъл в Немско. След това първооткриване настъпва отново забравя за името Лутер в българския обществено-културен живот, ако се изключат някои косвени споменавания. Едва юбилейната 1983 г. — 500 години от рождението на Мартин Лутер — донася раздвижване преди всичко в средствата за масова информация. Делото на Лутер продължава да е недостатъчно осветлено, творчеството му — непознато. Не може и да се отпече, че в България лутеранският протестантизъм е оказал сравнително малко влияние.

Нека се обърнем най-напред към „Енциклопедия А—Я“ на БАН от 1974 г., където лаконично и в сбита форма се дава основната характеристика на Мартин Лутер: „... родоначалник и виден деец на Реформацията, основател на протестантизма (лутеранството)... Превежда Библията на немски език, което има голямо значение за развитието на единен немски книжовен език“

¹ Мартин Лутер. Писмо до всички господари у Германия. — Училище, г. IV, кн. 8—9, 31 юли 1874, 60—61.

(с. 455). И така Лутер е бил и остава един от титаните, които определят облика на цял век, на цяла епоха в европейската история и култура. „Лутер е една от движещите сили на немската история“ (Ерих Хонекер). Затова трябва да се приветствува издването на настоящата книга, на която е отредена завидна роля да информира, да обогати, да представи материал за изследване, т. е. да попълни празното място в огромната библиотека на България от образци и шедевори на световната култура в превод.

Всъщност такава задача си поставят съставителят и двамата преводачи — да представят за първи път в превод на български език творби на Мартин Лутер и Томас Мюнцер — най-видните дееци на немската Реформация, на онова „важно социално-политическо и културно явление, обусловило настъпването на „новото време“ чрез преодоляване на феодалния католически догматизъм (с. 5). Веднага се съгласяваме и подкрепяме мисълта, че преводът на техни творби е акт на едно крайно необходимо и за жалост дълго бавено културно посредничество. Същевременно книгата ще даде възможност за критическа преценка и научна интерпретация на изложените от Лутер и Мюнцер идеи от страна на български научни работници.

На първо място трябва да отбележим, че са преведени (с незначителни съкращения) прочутите 95 тезиси на Лутер от 1517 г., които са свързани с мисълта за необходимост от реформи в религиозната дейност и с идеите за духовно разкрепостяване от средновековната схоластика и католическия догматизъм. Това дава основание на Фр. Енгелс още през 1850 г. да види в тезисите на Лутер мълнията, която запалва революцията. А правото на католическата църква да управлява с абсолютната си власт божията милост Лутер отрича в съчинението си „За вавилонския плен“ от 1520 г., в което застъпва тезата за демократично равенство на всички вярващи.

За да покаже границите на предлаганата от Лутер реформа, съставителят правилно включва и третия по значимост труд на реформатора „За свободата на християнина“. В него, както и в други послания и проповеди, Лутер налага идеята за страхопочитанието пред светската власт като божия повел и с това се разграничава от революционните действия като средства за обществена промяна — в случая се касае до поведението му по време на Селската война в Германия от 1524—1525 г. Подбраните трудове и послания разкриват в достатъчна степен реформаторските възгледи на Лутер, който заедно с Мюнцер става изразител на желанието на широките народни маси „за радикално преодоляване на политико-икономическата и идеологическата криза на късния феодализъм“ (с. 8).

С право в сборника са намерили място онези съчинения на Лутер, чрез които той